

II. RECENZII / EVOCĂRI

MARIA SUBI

**„ÎN DULCELE STIL CLASIC”. LATINA STUDIA, TIMIȘOARA,
EDITURA UNIVERSITĂȚII DE VEST, 2020, 271 p.**

DOI: 10.35923/AUTFil.60.19

Lucrarea Mariei Subi, revelator intitulată „*În dulcele stil clasic*”, folosește ca titlu un citat reprezentând, la rândul său, titlul unui volum de versuri și al uneia dintre poeziile cuprinse în acest op aparținând neomodernistului Nichita Stănescu. Atentă și sensibilă la nuanțele stilistice, autoarea calcă, din și cu pioasă emulație, pe urmele magistrului îndrăgit, G. I. Tohăneanu, și în privința alegerii acestui titlu, în care rezonanța epitetului „dulce” produce o multitudine de ecouri din lirica latină și română. Utilizarea unui asemenea crâmpei poetic în fruntea cărții sale mi se pare astfel justificată nu atât prin trimiterea metatextuală ca citat omagial, cât, mai degrabă, prin puterea evocatoare a sintagmei, prin valoarea sa emblematică, de profesiune de credință, declarată de autoare, cu trimitere, explicitată prin subtitlul *Latina studia*, la clasicismul roman.

Cele patru studii consistente ce alcătuiesc volumul sunt dedicate poetului național roman Vergilius, toate îndreptându-se către capodopera sa, *Aeneis*. Deși creația vergiliană este străbătută și răzbătută în / de literatura de specialitate de două milenii încoace, lucrarea Mariei Subi oferă specialistului sentimentul paradoxal că îi este atât familiară, cât și inedită, așa cum se întâmplă cu orice produs intelectual valoros. După un *Cuvânt-înainte*, care dezvăluie modelul profesional reprezentat de latinistul G. I. Tohăneanu, precum și pe destinatarii lucrării, latiniștii formați sau în curs de specializare, conturarea orizontului de așteptare se realizează prin caracterul introductiv al primului capitol (p. 21-34), autoarea aderând pe deplin la ideea, anterior formulată de către exegeți, că epopeea vergiliană reprezintă o chintesență a tradiției literare antice (p. 24), o operă universală, având în centrul semnificațiilor sale imaginea întemeietorului de neam, întruchipat de Aeneas.

Următoarele trei capitole analizează detaliat secvențe din cartea întâi a *Eneidei*, utilizarea ca material didactic universitar constituind o cauză și un

scop major, ambele declarate, ale lucrării. Virtuțile exegetice ale Mariei Subi conferă acestor studii o amprentă proprie, inconfundabilă, prin capacitatea sa de a fi, simultan sau alternativ, analitică și sintetică, prin acuitatea de a surprinde, exprima și explicita universul ideatic și stilistic vergilian, până în articulările sale intime. Ceea ce uneori nu doar amatorul (în sens etimologic) pasionat de opera vergiliană, ci chiar împătimitul cercetător resimte ca farmec inefabil, ce se sustrage sistematic definirii ultime, autoarea reușește să capteze cu stăruință și sagacitate, dar și să expună irefutabil, printr-o argumentare în care explicația și ilustrarea se împletesc și susțin constant, plecând de cele mai multe ori de la expresia artistică înspre evidențierea ideilor poetice, fără să piardă niciun moment din vedere ansamblul.

Incursiunea în universul *Eneidei* începe, cum altfel (?!), cu prologul epopeii (p. 35-86), textul latin fiind urmat de două traduceri exemplare, aparținând lui G. I. Tohăneanu (1994) și Ecaterinei Andreica (2014), însă, în cuprinsul analizelor sale secvențiale, Maria Subi apelează la toți traducătorii importanți ai capodoperei vergiliene (Coșbuc, Murărașu, Herescu, Naum, Lovinescu, Slușanschi etc.), procedeul prilejuind cititorilor o vedere comparativă, dar și, în ultimă instanță, o apreciere a multiplelor posibilități de traducere artistică, oferite de limba română. Încă din acest prim studiu se vedește amprenta autoarei, ce atestă o vocație a exhaustivității: pentru lămurirea semnificațiilor textului vergilian excerptat, aceasta apelează permanent la interconectarea diferitelor paliere lingvistice, la etimologie, fonetică, formarea cuvintelor, semantică, morfologie și sintaxă, într-un demers interpretativ și stilistic integrativ.

În aceeași manieră sunt realizate și următoarele două studii, unul dedicat celebrei furtuni marine, care provoacă naufragiul pribegilor troieni în apropierea Cartaginei (p. 87-196), iar celălalt concentrat în jurul descrierii lui Aeneas la prima sa apariție în fața reginei Dido (p. 197-248), în ambele episoade reliefându-se virtuozitatea ekphrastică a poetului mantuan, înclinat către „diverse descrieri de opere de artă” (p. 221), precum și talentul neegalat al acestuia de a picta în cuvinte, fie că zugrăvește o priveliște marină plină de dramatism vizual ori un portret regal impregnat de însemne aluziv augusteice. Aici, de altfel, identificăm unul dintre punctele de interes în care excelează și volumul „*În dulcele stil clasic*”. *Latina studia*, ale cărui comentarii reliefează diversitatea modalităților de redare și sugestie a cromaticului în textul vergilian: *argentum*, -i și *argentūs* (3) ‘de argint, argintiu’; *aurum*, -i și *aurūs* (3) ‘de aur, auriu’; *cera*, -ae ‘ceară’ și *cerūs* (3) ‘de ceară, alb ca ceara’; *ebur*, -oris ‘fildeș’ și *eburnūs* (3) ‘eburneu’; *lac*,

lactis ‘lapte’ și *lactēus* (3) ‘de culoarea laptelui’; *marmor,-oris* ‘marmură’ și *marmorēus* (3) ‘de marmură, marmoreu’; *nix, nivis* ‘nea’ și *nivēus* (3) ‘de nea, zăpeziu’; *purpura,-ae* și *purpurēus* (3) ‘de purpură, purpuriu’ etc. „Imagini expresive iau naștere, în limbajul artistic, din valorificarea unor astfel de cromonime”, care evocă felurite elemente ale universului sensibil, integrate în „variate structuri metaforice sau comparative” (p. 224).

Complementar și în oglindă, autoarea îmbogățește spectrul vizual al receptării operei vergiliene prin includerea unor relevante tablouri inspirate din *Eneida* sau a altor reprezentări plastice referitoare la Vergilius, Aeneas sau la Octavianus Augustus, personalitatea politică ce câștigă, prin programul său național, adevărată sinceră a poetului. Demersul complex al talmăcirii și al lămuririi multiplelor semnificații ale textului vergilian se sprijină pe o bogăție impresionantă de referințe din perimetrul literaturii și al criticii literare antice grecești și latine, precum și pe constante conexiuni cu clasicii literaturii române (Vasile Alecsandri, Tudor Arghezi, Mateiu Caragiale, George Călinescu, Barbu Delavrancea, Mircea Eliade, Mihai Eminescu, Ion Heliade-Rădulescu, Calistrat Hogaș, Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu etc.) sau cu scriitori și opere din diferite perioade și curente ale literaturii europene (Luís de Camões, Joseph Conrad, Victor Hugo, François Rabelais, William Shakespeare etc.), aparatul critic ireproșabil dovedind erudiție și acribie.

Ducând comentariul ideatic și stilistic la un nivel comparabil cu modelele invocate, atât cel antic, al lui Servius și Macrobius, cât și cel deprins, încă din anii de formare, de la dascăli eminenti, precum Ecaterina Andreica și G. I. Tohăneanu, fără a-și pierde însă vocea auctorială și capacitatea interpretativă personală, Maria Subi procedează la o selecție avizată a imensei bibliografii vergiliene, întrebuițând peste o sută de lucrări și tot atâtea surse, de natură să susțină viziunea proprie, viziune ce se bazează pe frecventarea asiduă, timp de decenii bune, a textului original latin, confruntat cu variantele traductive românești. Mănuind o frază amplă, ce amintește de perioadele ciceroniene, lucrarea este totodată un exemplu de acuratețe lingvistică și ideatică, o demonstrație, pilduitoare și demnă de urmat de către discipoli și emuli, a găsirii cuvintelor, intens căutate, „ce exprimă adevărul” acestei capodopere a literaturii universale, neegalabile în spirit și în expresie artistică.

Elena-Tia SANDU

DANIELA GHELTOFAN

MIC DICȚIONAR DE CUVINTE-REALIA RUSEȘTI ȘI CORESPONDENȚELE LOR LEXICO-FRAZEOLOGICE ROMÂNEȘTI, TIMIȘOARA, EDITURA MIRTON, 2021, 197 p.

DOI: 10.35923/AUTFil.60.20

Apărut în 2021 la Editura Mirton, *Micul dicționar de cuvinte-realie rusești și corespondențele lor lexico-frazeologice românești* al Danielei Gheltofan reprezintă o prelungire firească a cercetărilor întreprinse de autoare în domeniul lingvisticii, care au luat atât forma unei cărți, *Antonimia. O abordare sistemică și extrasistemică* (Universitaria, 2014), cât și a unui număr de articole¹ publicate în reviste de specialitate sau volume colective. Mai mult, încercând să încadrăm această lucrare lexicografică într-un context mai larg, am putea spune că ea își găsește un binemeritat loc în peisajul academic timișorean, cunoscută fiind contribuția unor rusiști din Universitatea de Vest (Marin Bucă, Ivan Evseev, Valentin Moldovan, Richard Sârbu) la realizarea unor dicționare, resurse esențiale în studiul limbilor română și rusă și al culturilor asociate acestor idiomuri.

Plecând de la ideea că unitatea-realie este un *detector/mediator de cultură* sau *detector/mediator cultural*, acest „mic dicționar” este, așa cum se arată în *Cuvântul-înainte*, „un prilej de reflectare asupra dificultăților și provocărilor care apar în identificarea sau clarificarea unor echivalențe de tip cultural-semantic, din limba rusă în limba română” (p. 8). În constituirea

¹ Spre exemplificare, le notăm aici pe cele mai recente, care abordează tematica unităților-realie: *Fantastic Realia: Some Lexical Correspondences (Russian-Romanian)*, in „Scientific Bulletin of Politehnica University of Timișoara. Transactions on Modern Languages”, 20 (1), 2021, p. 16-28; *Realia culinare în limbile rusă și română. Corespondențe lexicale și frazeologice*, in AUT, nr. 58, 2020, p. 49-57; *Some historical realia in Russian and Romanian: lexical and phraseological correspondences*, in „Scientific Bulletin of Politehnica University of Timișoara. Transactions on Modern Languages”, 19 (1), 2020, p. 23-32; *Lexemul-realie ca revelator și mediator cultural. Studiu de caz: Rusia imperială, o istorie culturală a secolului al XIX-lea de Antoaneta Olteanu*, in Maria Subi, Simona Constantinovici, Mirela-Ioana Borchin-Dorcescu, Irina-Diana Mădroane, Gabriela Radu (ed.), *G.I. Tohăneanu, Exegi Monumentum. Lucrările Colocviului „G.I. Tohăneanu”* (ediția a V-a, sept. 2018), Timișoara, EUV, 2019, p. 138-146.

lui, Daniela Gheltofán și-a fundamentat cercetarea preponderent pe studii semnate de cercetători slaviști, nume de referință ale literaturii de specialitate: S. Florin, S. Vlahov, E. M. Vereščaghin, V. G. Kostomarov, G. D. Tomachin și alții. De asemenea, sunt consultate cu folos și citate lucrări care subliniază legătura indisolubilă dintre limbă și cultură, precum și contactul acestora cu alte „limbi-culturi”. Este astfel ilustrată perspectiva interdisciplinară adoptată de autoare care, pe lângă studiile de lingvistică, își alege repere teoretice din sfera folclorului, mitologiei și antropologiei (I. Evseev, C. Levi-Strauss) și din cea a traductologiei (S. Florin, S. Vlahov, A. V. Fedorov, V. N. Komissarov, Georgiana Badea). Dicționarul conține aproximativ 200 de cuvinte-realia care, așa cum se explică în notele de subsol 35 și 36, au fost selectate din studiile despre istoria, cultura și civilizația rusă, operele marilor clasici ruși, ghidurile turistice despre Rusia și webografia din domeniu și definite în baza explicațiilor din dicționarele explicative, enciclopedice și de specialitate. Pentru o ușoară consultare, cuvintele sunt transliterate și ordonate alfabetic. Se cuvine să menționăm și faptul că, pentru fiecare intrare, cititorul regăsește nu doar o clarificare a lexemului respectiv din punct de vedere cultural, ci și mai multe modalități de redare a acestuia în limba română. Dacă luăm ca exemplu articolul rezervat unității-realia *rubaska* putem observa că, pe lângă definiție și soluții traductive, sunt enumerate o serie de expresii idiomatice în care aceasta apare și corespondențele lor frazeologice românești.

Relevanța științifică a *Micului dicționar...* reiese nu doar din informațiile furnizate pentru cuvintele-titlu, ci și din elementele paratextuale care-l preced sau urmează. La început, pe lângă alfabetul limbii ruse și lista terminologică bilingvă, ambele cu rolul de a facilita consultarea acestei lucrări lexicografice, se regăsește și un amplu studiu introductiv, sugestiv intitulat *Conceptul de realia*. Cu acest prilej, Daniela Gheltofán își delimitează și definește, așa cum o impun normele redactării științifice, obiectul de studiu, propune o tipologie a cuvintelor-realia și enunță mai multe modalități de redare a acestora în limba română. Din reperele teoretice exploatate pentru această cercetare reiese că lexemele-realia, deși se deosebesc mai mult sau mai puțin de o întreagă serie de noțiuni (cvasi)sinonimice (etnolexem, exotism, barbarism, cuvinte cu echivalent zero, cuvinte conotative, lexic etnocultural, lexic fără echivalent, cultureme, xenisme, cultisme, culturionime, lingvocultureme, polionime, idionime, idioculturionime), se înscriu totuși alături de ele într-o categorie integratoare, denumită generic „cunoștințe de fond cultural” (v. E. M. Vereščaghin, V. G. Kostomarov). Autoarea reia o idee susținută în

domeniul culturii și civilizației, subliniind faptul că „noțiunea de cultură este circumscrisă noțiunii de realia, iar lacuna reprezintă un vid lexical, cu care se operează îndeosebi în lingvistica contrastivă” (p. 19). Trecând prin filtrul gândirii proprii numeroase idei din domeniu, Daniela Gheltofan formulează mai multe observații despre „obiectul-realial”, „cuvintele-realial” și valoarea conotativă a acestora, aspecte care amintesc de triada binecunoscută în terminologie obiect-termen-concept. Pentru ilustrarea noțiunilor de „cuvânt-realial” și „obiect-realial” sunt alese exemple atât din literatură, cât și din lumea cinematografică și a sportului. Sunt astfel aduse în discuție lexeme întâlnite în povestirea *Marele duce* a lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, filmul de animație pentru copii *Masha și ursul* sau elemente de vestimentație precum *kokoșnikul* care, folosit în cadrul unei competiții sportive, ajunge să semnifice obținerea unui rezultat fericit. Totodată, o atenție deosebită este acordată diferențelor dintre mitonimele populare precum Pasărea-Măiastră, rusalce, dragoni, balauri etc. și mitonimele culte ilustrate prin personajul *hobbitul* imaginat de J.R.R. Tolkien.

La baza tipologiei cuvintelor-realial se află „o serie de clasificări tradiționale din spațiul rus” (p. 37), din care sunt reținute cinci mari categorii: realia etnografice, realia socio-politice și administrative, realia geografice, realia onomastice și realia aforistice.

În ceea ce privește traducerea cuvintelor-realial se arată că „traducătorii întâmpină diverse dificultăți în păstrarea conotațiilor culturale, însă se găsesc rezolvări traductive semnificative și relevante” (p. 50) precum: transliterația, adaptarea fonetică și grafică, traducerea literală (semantică), traducerea aproximativă, traducerea descriptivă (explicativă, perifrastică), traducerea prin hiperonimizare sau hiponimizare și dubletele traductive. Pe lângă procedeele de traducere folosite pentru selectarea corespondentului potrivit, mai sunt menționate și alte aspecte de care trebuie să se țină seama: tipul de text în care aceste elemente purtătoare de informație culturală apar și publicul-țintă.

La finalul *Micului dicționar...* se regăsesc câteva resurse complementare precum indicele, bibliografia și rezumatul în limbile română, rusă și engleză. Acestea contribuie nu doar la constituirea unei imagini integratoare a cărții, ci au și rolul de a veni în sprijinul cititorului al cărui profil nu este neapărat de specialist, materialul prezentat adresându-se și unui public mai larg, pasionat de limba și cultura rusă. Un survol al bibliografiei ne permite să observăm că, în constituirea acestui instrument lexicografic, s-a recurs, pe lângă studiile care stau la baza cercetărilor în domeniu, și la articole de dată

recentă, un *marker*, dacă ne este permis să spunem astfel, al interesului autoarei în a-și actualiza și alinia cunoștințele cu tendințele actuale din lexicologie, antropologie și traductologie.

Observațiile formulate anterior ne permit să conchidem că lucrarea lexicografică întreprinsă de Daniela Gheltofan are, incontestabil, o valoare deosebită prin preocuparea constantă de a lămuri sensurile termenilor cu care se operează, prin actualitatea și acuratețea informației și prin ordonarea acesteia, astfel încât *Micul dicționar de cuvinte-realia rusești și corespondențele lor lexico-frazeologice românești* să se prezinte drept un volum ușor de parcurs și util unei largi categorii de cititori.

Ileana Neli EIBEN

JANA HRDLIČKOVÁ

***ZWEITER WELTKRIEG UND SHOAH IN DER DEUTSCH-
SPRACHIGEN HERMETISCHEN LYRIK NACH 1945, BERLIN,
FRANK & TIMME, 2021, 336 S.***

DOI: 10.35923/AUTFil.60.21

Hermetische Lyrik, oft mit einer weltfremden, selbstreflexiven, verschlüsselten und somit den Dialog ablehnenden Form der Poesie gleichgesetzt, pflegte man als direkten Gegensatz zur engagierten Dichtung zu definieren. Sicherlich sind derartige Betrachtungen zunächst von Gottfried Benns Überlegungen zum „absoluten Gedicht“ als eine „anachoretische“ und monologische Kunst und später vom Bestseller des Romanisten Hugo Friedrich zur „Struktur der modernen Lyrik“ entscheidend geprägt. Doch gegen eine Reduktion poetischer Hermetik auf Artistik und dunkle Metaphern, die auf eine Abschirmung gegen die äußere Welt deuten, haben sich bereits Dichter wie Paul Celan vehement gewehrt und ihre Poesie als „verzweifeltes Gespräch“ (Celan 2000: 198) und als ein dem „Akut des Heutigen“ (Celan 2000: 190) unterstelltes „Gegenwort“ (Celan 2000: 189)

definiert. Allmählich folgte auch die Einsicht der Literaturwissenschaft in die subversive Dialogizität hermetischer Dichtung. Wie erkenntnisreich, ja entlarvend gerade die hermetische Poesie in Bezug auf die Gegenwart und Vergangenheit tatsächlich ist und wie genau sie Traumata wie beispielsweise jene des Zweiten Weltkrieges und der Shoah herausarbeiten kann, sind Fragen, die bis heute noch Literaturhistoriker beschäftigen.

So geht die Autorin Jana Hrdličková in ihrem Buch *Zweiter Weltkrieg und Shoah in der deutschsprachigen hermetischen Lyrik nach 1945* der Frage nach, inwieweit die hermetische Lyrik dialogisch, realitätsnah und engagiert ist und untersucht das monografisch am Leben und Werk von Nelly Sachs, Erich Arendt, Ernst Meister, Paul Celan und Ingeborg Bachmann sowie exemplarisch, im Dialog ausgewählter Gedichttexte der genannten Autoren.

Einleitend diskutiert Hrdličková die Problematik der Begriffsbestimmung „hermetische Lyrik“ und schlussfolgert angesichts der Unschärfe des Terminus und der Tatsache, dass „er ja bei den hier behandelten AutorInnen [...] als eine durchaus negative Etikettierung empfunden“ (S. 27) wurde, den Begriff nur mit Vorbehalt zu verwenden. Dass aber dieser Fachbegriff für die Verfasserin trotzdem grundlegend bleibt, zeigt bereits der Titel des vorliegenden Buches.

Im folgenden Kapitel wird eine gut recherchierte Geschichte des hermetischen Gedichts im deutschsprachigen Raum anhand von diesbezüglich einschlägigen literaturwissenschaftlichen Texten untersucht: in den 1950er Jahren bei Gottfried Benn, Herbert Frenzel und Hugo Friedrich, in den 1960er Jahren bei Theodor W. Adorno, Peter Szondi und Michael Hamburger, in den 1970er Jahren bei Gerhard Neumann, Marlies Janz und Hans Dietrich Schäfer, in den 1980er Jahren bei Bernd Witte, James K. Lyon, Gotthart Wunberg und Thomas Sparr, in den 1990er Jahren bei Günter Figal, Artur R. Boelderl und Jürgen Fohrmann und seit 2000 bei Annette Simonis, Gerhard Kurz, Cornelia Blasberg, Hermann Korte und Christine Waldschmidt. Zusammenfassend stellt Hrdličková fest, dass der Begriff vielfach als Politikum für die Zwecke konservativer oder links stehender Kreise, Wissenschaftler und Philosophen instrumentalisiert wurde und auch bei seiner philosophischen, literaturtheoretischen und -geschichtlichen Verortung der Bezug zum Trauma des Zweiten Weltkrieges und der Shoah ungenügend herausgearbeitet, bzw. „ihre (In)Kommunikabilität im Zusammenhang damit“ (S. 45) festgestellt wurde. Dies ist jene Forschungslücke, die die vorliegende Untersuchung zu decken gedenkt.

Im folgenden Teil ihres Buches erkundet die Autorin die Biografien der ausgewählten Schriftsteller im Kontext des „Wahnsinn[s] des Jahrhunderts“, in dem diese lebten. So soll diese hermeneutische Kontextualisierung mit ihren nuanciert gesetzten Akzenten ein genaueres und profunderes Verständnis der rationalen und emotionalen Stimmigkeit wie auch des subtilen Engagements der lyrischen Hermetik bei den genannten Dichtern ermöglichen. Wenn die Biografie von Nelly Sachs symbolisch für eine Überlebende der Shoah ist, die ihre Flucht im letztmöglichen Moment antritt und im Exil zwar kein wirkliches Zuhause mehr findet, in ihren Dichtungen aber „die Verwandlungen der Welt beschwört“ (S. 56), so übersteht der um elf Jahre jüngere Erich Arendt mehrere Fluchten und geht zum Teil gefährliche Engagements ein, in der Hoffnung eine bessere Zukunft zu erkämpfen, um schließlich „an dem grauen Alltag der hermetisch abgeriegelten DDR [zu] scheitern.“ (S. 64). Mit Ernst Meister wird im Gegensatz zu den ersten beiden Autoren ein Hermetiker besprochen, der sich im Nachkriegsdeutschland als ehemaliger Mitläufer des NS-Regimes und Opportunist zwar einsam und verloren fühlt, für die Wunden der wahren Opfer des Holocaust aber kein wirkliches Verständnis aufbringen kann, vielmehr in Abgrenzung davon und ins Leere greifend, „mit dem Allgemeinen argumentiert.“ (S. 74). Im Unterschied dazu folgt die Besprechung des dramatischen Lebens von Paul Celan, dessen Lebensweg „als exemplarisch gelten kann für verfolgte und lebenslang traumatisierte Juden, deren ‚Seelenmord‘ nicht selten eine Vorstufe des Selbstmords war.“ (S. 75). Im Falle der ehemaligen Geliebten Celans, Ingeborg Bachmann, hebt die Autorin traumatisierende Paradoxien hervor, wie das Leiden am Zweiten Weltkrieg als Tochter eines Wehrmachtsoffiziers, die sich in ihrem Schreiben gegen Krieg und Gewalt wendet und „auf eine Utopie der Aufhebung aller Grenzen in Liebe und Harmonie“ (S. 93) hofft.

Der wohl wichtigste und originellste Teil des Buches ist das 141 Seiten umfassende Kapitel 5, in welchem die Verfasserin dichterische Dialoge anhand von Gedichtparallelen, darunter von emblematischen Dichtungen der deutschsprachigen Literatur nach 1945, in überzeugenden textnahen Analysen nachweisen kann. So in Nelly Sachs' *O die Schornsteine* (1947) und Paul Celans *Todesfuge* (1948), in Erich Arendts *Der Albatros* (1951) und Ingeborg Bachmanns *Mein Vogel* (1956), in Sachs' *Völker der Erde* (1950/1961) und Bachmanns *Ihr Worte* (1961), in Celans *Fadensonnen* (1965) und in Ernst Meisters *Der neben mir* (1972) und Celans *Die fleißigen* (1968) und Sachs' *Sie schreien nicht mehr* (1971). Die von

Hrdličková analysierten Dialoge gehen über motivische, stilistische und strukturelle Ähnlichkeiten wie auch über intertextuelle Bezüge hinaus, in Richtung umfassenderer Gespräche als poetologische Reaktionen auf den „Wahnsinn des Jahrhunderts“, die zugleich auf Grundsätzliches über ihre Autoren verweisen, genauer auf „ihre Sehnsucht nach Verständigung, ihre Bereitschaft zum Dialog anhand und mithilfe ihrer Werke, die sehr wohl vom Realen ausgingen und auf Reales hinwiesen“ (S. 280). Besonders pointiert erscheint dabei die poetische Polemik, die sich in den Gedichten Paul Celans und Ernst Meisters über die Bestimmung der Lyrik nach 1945 andeutet.

Im folgenden Kapitel untersucht Jana Hrdličková den Beitrag der hermetischen Dichtung zur Entwicklung der Lyrik nach 1945 und zeigt, dass in den 1950er Jahren die hermetische Lyrik die innovativste Form der Dichtung war, die aber trotz partieller Erfolge und der von der Vergabe bedeutender Literaturpreise an die hier behandelten Autor/innen bestätigten Anerkennung von einer mehrheitlich konservativen Leserschaft nicht positiv rezipiert wurde. Ein Paradigmenwechsel bezüglich der Rezeption hermetischer Lyrik erfolgt, wie die Verfasserin nachweisen kann, in den 1960er Jahren, in welchen hermetische Dichtung entweder „völlig ins Abseits“ (S. 254) oder in die jegliches Engagement nivellierende oder stark reduzierende Nähe zur „Naturlyrik“ rückt und vielmehr am Rande des Verstummens verortet wurde. Dies obwohl Autoren wie Sachs, Celan oder Bachmann sich „in dieser Dekade verstärkt dem Politischen und Zeitgenössischen“ (S. 255) stellen, wie Hrdličková feststellt.

Abschließend fasst Jana Hrdličková ihre Hauptthesen kurz zusammen, wobei unter anderem die komplexe Funktion hermetischer Lyrik, genauer ihre kognitive, kommunikative aber auch therapeutische Dimension hervorgehoben wird.

Die gut recherchierten Kontexte, die nuancierte zugleich aber klare Argumentation eben dieser dreifachen Funktion hermetischer Lyrik nach 1945 sowie die überzeugenden hermeneutisch ausgerichteten Textinterpretationen lassen in der Arbeit von Jana Hrdličková sowohl die zunächst als „dunkel“ empfundenen Werke wie auch den „Wahnsinn“ des Jahrhunderts, in dem diese entstanden, und die mehr oder weniger gelungenen Heilprozesse, die sie initiierten, lesbarer und verständlicher werden. Desgleichen ermöglichen die hier vorgenommenen Korrekturen und die gut begründeten Erläuterungen vielschichtiger Zusammenhänge, wie jene zwischen Trauma und den verschiedenen poetischen Sprachen

der Revolte in der hermetischen Lyrik nach 1945, ein besseres Verständnis bezüglich der Aussagekraft dieser oft zu Unrecht als selbstreflexiv und realitätsfern empfundenen Gattung.

Literatur:

Celan, Paul 2000: *Gesammelte Werke in sieben Bänden*, Bd. III, Frankfurt/Main, Suhrkamp.

Laura CHEIE

VICTORIA FONARI

HERMENEUTICA MITULUI ANTIC ÎN POEZIA DIN REPUBLICA MOLDOVA (1990-2010). STUDIU MONOGRAFIC, CHIȘINĂU, EDITURA EPIGRAF, 2021, 272 p.

DOI: 10.35923/AUTFil.60.22

Personalitate complexă, în măsură a configura exemplar dezideratul înalt al cunoașterii și al căutării drumului înspre adevăr, Francis Bacon publică în 1609 *De sapientia veterum* „Despre înțelepciunea anticilor”. La un deceniu distanță, din considerentul mai lesnei circulații a ideilor, cartea este tradusă în engleză, vehicul lingvistic mai adecvat la început de veac XVII în patria lui Shakespeare. Ni se deslușesc de către părintele empirismului nu atât poveștile mitice și protagoniștii lor, cât, îndeosebi, jinduri, căutări, neliniști umane consubstanțiale care le-au generat. Astfel, se conturează un tablou în care lumi distincte, din eoni absolut răzlețiți, este adus la unitate de spiritul care a zămislit mitul.

Apărută în 2021 la Editura Epigraf și având girul științific al academi-cianului Mihai Cimpoi, cercetător de mare anvergură conceptuală și rafinat cunoscător al literaturii, noua carte a Victoriei Fonari – *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010). Studiu monografic*

– se impune înainte de toate prin tripla deschidere pe care o oferă cititorului. Astfel, un prim palier vizează conceptualizarea mitului antic, atât prin sondarea viziunilor asupra mitului și, în egală măsură, asupra gândirii mitice (așezată inclusiv în relație cu gândirea magică), cât și prin „abordarea *arhetipală* (s. a.) a straturilor abisale din perspectiva comparatistă” (p. 6). Preocupată de orchestrarea unei concepții unitare, armonice, atentă să își construiască un instrumentar adecvat incursiunilor analitice, Victoria Fonari are grijă să încapsuleze aici (*I. Hermeneutica mitului antic: perspective de investigare*, p. 8-82) tot ceea ce îi oferă o cale înspre înțelegerea mitului literar și a reverberațiilor puternice ale mitului antic în actualitatea literară proximală. În felul acesta se conturează al doilea palier, ocupând în întregime capitolul următor: *II. Metoda mitică – un instrument al criticii literare: Mihai Cimpoi, Eugen Simion* (p. 83-117). Afundându-se treptat înspre universul vizat, cercetătoarea descifrează modul în care mitul antic se instaurează în critica literară practică de două personalități proeminente ale spațiilor culturale românești de pe cele două maluri ale Prutului. Cu toate aceste câștiguri, drumul fiind, așadar, pregătit, ce ne rămâne este să o însoțim pe scriitoare în întreprinderile sale aplicative – a treia parte majoră a amplului studiu (p. 122-257), reunind propriu-zis trei capitole (*III. Spiritul Renașterii Naționale sub semnul orfismului, IV. Implicațiile mitului antic în contextul social, V. Fenomenul transcendenței în valorificarea mitului antic*), fiecare dintre acestea cu deschideri proprii, grație paletelor de poeți aflați în centrul discursului. Autoarea luminează prin optica mitului antic opera unor poeți contemporani din Republica Moldova (de la cei deveniți deja efigii ale literaturii moldovenești la cei care au parte de lecturi în mișcare – Grigore Vieru, Valeriu Matei, Nicolae Dabija, Andrei Țurcanu, Leonida Lari, Aureliu Busuioc, Victor Teleucă, Vasile Romanciuc, Tudor Palladi în dialog cu Steliana Grama). În felul acesta, cercetătoarea Victoria Fonari așază literatura poetică din țara sa într-un orizont pe care poetul lusitan Ricardo Reis – heteronim al lui Fernando Pessoa – îl indică drept principiu suveran al literaturii, al lumii: „Noutatea nu e nimic în sine, dacă ea nu prezintă o oarecare legătură cu ceea ce a precedat-o. Noutatea nici nu există, la drept vorbind, acolo unde această legătură lipsește.” Iată, așadar, una dintre formele noutății expresive urmărite printr-un ochean sensibil și bine calibrat de către Victoria Fonari.

În sine, fiecare dintre capitolele cărții merită o lectură critică distinctă, dată fiind problematica variată, adusă la unitate de optica aplicată: mitul antic. Dacă prima parte, teoretică, profilează un spirit critic având nu doar

lecturi adecvate, ci și manifestând forța de a desluși o teorie articulată și unitară, aplicată ulterior, în cea de-a doua parte majoră a cărții, analizele de detaliu asupra creațiilor poetice investigate ne descoperă un hermeneut atent, ce ascultă sufletul poemului, dar și un lucid cercetător, capabil să deslușească în țesătura textului instanțele ideatice al căror eșafodaj să ofere o viziune concertată, largă asupra operei poetice selectate și asupra autorului acesteia. E unul dintre meritele cărții să îl poarte pe cititor în planuri distincte, îndepărtându-se și revenind în inima creației, spre a da apoi zbor înalt unor idei care să conceptualizeze, unitar, rostul poeziei ce apare în răstimpul a două decenii în Republica Moldova. Cititorul captează sensuri fie parcurgând integral traseul ideatic – companion constant de drum, neobosit, al cercetătoarei –, fie selectându-și zonele de interes – dat fiind edificiul riguros articulat și care aglutinează în fiecare secvență teoria ce jalonează major studiul.

Intersectând semiotica, filosofia, antropologia, psihologia, istoria religiilor (un loc privilegiat ocupând, firește, cel elen) cu istoria și critica literară, autoarea se dovedește conștientă că afundarea în inima textului poetic presupune conjugarea variatelor aspecte ale cunoașterii. Cercetătoare, universitară, dar și poetă, Victoria Fonari alege să orchestreze dinamica pe care o trasează laolaltă acestea recurgând la autoritatea ideatică a mitului antic. Astfel, ideea proliferantă azi că Cei Vechi sunt osteniți, fără vloga de a ne mai desluși ceva de preț, că sunt lipsiți de forța de a ne elibera sufletul dintre chingile alienantelor angoase apare de o consistentă caducitate, pe măsura grandilocvenței cu care este ritos proclamată. Gongorismul ce drapează un teritoriu gol de idei nu poate înșela însă ochiul agil. Cât de falsă este o atare perspectivă ne lasă a vedea, cu asupra de măsură, tocmai literatura autentică a timpului nostru, ce nu-și găsește rațiuni existențiale și direcție de zbor înspre înalt decât în conjuncție cu trecutul. Or, ce trecut e... mai trecut decât însuși cel întruchipat de lumea mitică? Pe acesta îl explorează Victoria Fonari, în conjuncție cu actualitatea poetică cea mai vie din Republica Moldova, în *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010). Studiu monografic.*

Valy CEIA

FLORINA-MARIA BĂCILĂ

DORZIANA – POEMUL (NE)CUVÂNTULUI ÎNTEMEIETOR,
TIMIȘOARA, EDITURA COSMOPOLITAN ART, 2021, 504 p.

DOI: 10.35923/AUTFil.60.23

Excelenta ediție a cărții **Dorziana** – *poemul (ne)cuvântului întemeietor*, publicată de Florina-Maria Băcilă la Editura Cosmopolitan Art (Timișoara, 2021), oferă circuitului cultural texte-călăuză care îi înlesnesc cititorului accesul la semnificațiile unor termeni emblematici și ale unor secvențe inedite ale expresiei lingvistice menite a contura, în creația lui Traian Dorz, ideea aspirației spre absolutul nemuririi.

Creator genuin, ardent prin natura ființei sale poetice și incomod prin singurătatea (mistică) asumată, Traian Dorz transformă biografia spirituală într-un permanent exercițiu de literaturizare. Pentru el, textul liric este un *modus vivendi*. Structura emoțională de adâncime, ancorată permanent în Divinitate, îi preschimbă opera într-un produs cultural singular, rod al unei inițieri sufletești trăite ca aventură a cunoașterii de sine, dar și a lumii. Creatorul trece prin filtrul imaginației sale un fapt, un gest sau o emoție, ajungând, prin interpretare artistică, la texte care surprind și rețin o fulgurare a Absolutului. Prin urmare, procedeul rememorării afective a „devenirii întru Ființă” se convertește într-o marcă stilistică inconfundabilă a operei.

Cartea Florinei-Maria Băcilă reprezintă mai mult decât analiza propriu-zisă a unor secvențe surprinzătoare sub aspect tematic, formal, stilistic. În interpretarea poeziei lui Traian Dorz contează aceea care pune sub semnul întrebării modalitățile cunoscute de exprimare a lirismului religios. Cercetătoarea percepe foarte bine articulațiile operei autorului, într-un efort conștient și permanent al definirii, așa că nu lasă nimic la voia întâmplării într-o amplă abordare, ajunsă la al doilea volum, și pregătește cu minuțiozitate efectele de lectură oferite de simfonia întregului.

Cea dintâi constatare, care îi privește deopotrivă pe Traian Dorz și pe Florina-Maria Băcilă, este că nu numai scriitorul proiectează în creație ceva din ființa și din credința lui, ci și exegetul care se situează în interiorul spectaculos al operei, valorizând-o stilistic.

Existența pragmatică, biografia poetului au intrat în ecuația primului volum, **Dorziana** – o (re)construcție a textului prin limbaj (Timișoara, Editura Excelsior Art, 2016), ca element decisiv. În ambele cărți, Florina-Maria Băcilă încearcă și reușește un studiu de amănunt al operei dorziene, necesar unei estimări corecte, iar investigația promite surprize. Viziunea coerentă înregistrează anumite caracteristici cărora li se dedică analize temeinice. De exemplu, sunt urmărite ocurențele mărcilor comparației în situația adjectivelor negradabile, derivatele cu prefixul superlativ *prea-* integrate în numele Divinității sau în sintagmele ce desemnează atributele Sale excepționale.

Rămân marcante paginile consacrate unui termen-reper – *sărut* –, ca semn al trăirii sacrului, al unificării depline cu Hristos, într-un discurs liric perceput cu rațiunea, dar și cu sufletul. Aspirația spre absolut, inedită la nivelul expresiei lingvistice, pune în relief specificitatea lui Traian Dorz, care, spre deosebire de contemporanii săi, nu impresionează prin „explozii” stilistice, ci prin apelul la imagini standard, obișnuite, într-o manieră care conferă creației unicitate și profunzime. Cercetătoarea evidențiază modalități repetitive ale construcției lexicale și gramaticale, oprindu-se la formele negative de supin ce încorporează adverbul *mai*, a căror folosire ilustrează concentrarea pe ceea ce e absolut, unic. De asemenea, este semnalată prezența unor caracteristici de ordin sintactic și semantic ce implică prezența unor adjective și a unor adverbe aflate la comparativul de superioritate, care trimit, în cheie metaforică, la crezul operei dorziene, acela de a-L glorifica pe Creator. Utilizarea adjectivului *divin*, ca determinant al substantivului, cunoaște, în lirica dorziană – conchide Florina-Maria Băcilă –, și structuri cu gradul superlativ relativ, în secvențe cu caracter injonctiv și cu funcție conativă, ceea ce accentuează misiunea de *poeta vates* a eului auctorial, în ipostaza sa de pedagog, de îndrumător al aproapelui și al întregii comunități, demonstrând, deopotrivă, caracterul vizionar și educativ-moralizator al multor poezii. Excelent este și capitolul dedicat întrebuirii derivatelor teonimice cu prefixul *prea-*, urmărite selectiv, ca dinamică procesuală a evoluției stilistice și spirituale; ocurența lor în opera dorziană conferă solemnitate, sporește muzicalitatea textului și transformă poezia într-o experiență eliberatoare, care înlesnește comunicarea cu Divinitatea.

Autoarea pătrunde, cu mijloacele analizei lingvistice, în intimitatea ființei poetului, preocupat de adevărul uman, dar și de Adevărul Divin – Hristos. Expresia literară purtătoare de sens este receptată și analizată ca atare. Ea îl reprezintă pe scriitorul care a generat-o cu intenția de a comunica,

în primul rând, profunzimea unei relații pe verticală (om – Dumnezeu), precum și, prin receptare, pe exegetul care îi interpretează calitatea estetică. Studiul foarte aplicat al lingvistei timișorene, evident și în ultimul capitol al cărții, intitulat **Egestas linguae**: „*Nu-i condei să poată scrie*”, aduce nuanțe interpretative adânci, așa încât cu greu s-ar putea adăuga lucruri noi despre maniera de construcție a mesajului în creația dorziană.

Florina-Maria Băcilă stăpânește cu dezinvoltură domenii vaste, descifrează și extrage esențele – model al unei lumi poetice de o înaltă moralitate –, pe care i le propune cititorului spre reflecție. Analiza și interpretarea, coerent articulate, primesc o nouă dimensiune întrucât este urmărită „neajungerea limbii”, devenită, uneori, obstacol în exprimare. Autoarei nu i se poate reproșa strivirea frumuseții poetice a versurilor sub statistici sterile de substantive proprii sau de verbe, de exemplu. Dimpotrivă, cititorul poate remarca protejarea infabilului căruia i se relevă subtil valoarea, prevenindu-se, în felul acesta, receptarea inadecvată.

Cercetătoarea semnalează, pe lângă modalitățile poetice novatoare, calitatea constantă a lui Traian Dorz de a fi un veritabil „meșteșugar” canonic, care creează, pe tiparul deja existent în limbă, o diversitate de mijloace expresive de mărturisire a „nenumirii” explicite, a imposibilității de verbalizare în formele de comunicare curentă. Astfel, în universul de discurs poetic este recreat universul de discurs religios, iar în cadrul sistemului complex de semnificații care domină în mod emblematic sfera poeziei de factură mistico-religioasă sunt resemantizați termeni integrați în anumite sintagme, demonstrând că unicitatea sensului pornește (și) de la aceea a formei. Concluzia sa cu privire la conceptul de *egestas linguae* în creația dorziană este că el poate fi considerat, printre altele, un aspect ce ține de semiotica tăcerii creatoare dincolo de cuvânt, într-o *altfel* de manieră decât cea firească, prin *chemarea numelui*, prin *necuvânt* sau prin diverse alte formule și concepte poetice. Sufletul eului auctorial, îndreptat cu întreaga ființă spre Dumnezeu, instituie, prin intermediul poeziei, o *taină a necuvântului întemeietor*, a *tăcerii lăuntrice* – condiție *sine qua non* a unei autentice regenerări spirituale.

Cartea Florinei-Maria Băcilă constituie o fină introspecție a sufletului unui mare poet, ale cărui versuri reprezintă o necesitate de a comunica profund cu Dumnezeu cel viu, devenind ferestre deschise spre Acesta. Incursiunea cititorului și, deopotrivă, a exegetului devine un îndemn către integrarea într-un spațiu dominat de prezența Divinității.

Volumul **Dorziana** – *poemul (ne)cuvântului întemeietor* reprezintă o sinteză de valoare durabilă asupra operei dorziene, la care se va apela mereu ca sursă de autoritate. Pe parcursul întregii analize întreprinse într-un asemenea studiu integrator nu se poate renunța la niciuna dintre ideile formulate de autoare, iar cititorul e cucerit de acuratețea observației și de eleganța vocabularului în care sunt distinse dominantele stilistice ale creației lui Traian Dorz. Cartea rămâne un izvor de idei și de valori fecunde pentru cercetările stilistice ulterioare, un compendiu de istorie a evoluției stilului artistic dorzian, util pentru înțelegerea a ceea ce înseamnă devenirea operei acestui poet creștin.

Maria FRENȚIU

CLARA CĂPĂȚÎNĂ

ASPECTUL VERBAL ÎN CROATĂ ȘI MODALITĂȚI DE REDARE ÎN ROMÂNĂ [THE VERBAL ASPECT IN CROATIAN AND MODES OF RENDERING IT IN ROMANIAN], BUCHAREST, PRO UNIVERSITARIA, 2021, 187 p.

DOI: 10.35923/AUTFil.60.24

Aspectul verbal în croată și modalități de redare în română [The Verbal Aspect in Croatian and Modes of Rendering It in Romanian] represents a monographic valuable scientific contribution which sheds light on various aspects related to the understanding and use of the category of the verbal aspect in Croatian. The purpose of this work, which is structured in six chapters, is to carry out a systematic analysis of the ways in which the verbal aspect existing in Croatian can be rendered in Romanian.

In the first two chapters, *Aspectul verbal – observații teoretice* [The Verbal Aspect – Theoretical Observations] and *Evoluția termenului de aspect* [Evolution of the Term *Aspect*], Clara Căpățînă approaches theoretical aspects related to the history of studies with regard to the verbal aspect in Croatian and a history of the most relevant researches that refer to the evolution of the term *aspect*.

The third chapter, *Despre originea aspectului verbal în limbile slave* [On the Origin of Verbal Aspect in Slavic Language], focusses on the most relevant points of view of some linguists regarding the origin and evolution of the verbal aspect in the Common Slavic and the Old Slavic. Thus, in the Common Slavic, the verbal system is not dominated by the category of time, but by the category of aspect which was preserved to a certain extent from Proto-Indo-European, whereas in the Old Slavic the evolution and use of the verbal aspect expanded, the majority of verbs having the ability to express the perfective or the imperfective aspect. As far as the correlation between aspect and tenses is concerned, the tenses were created from perfective and imperfective verbs, the difference consisting in the frequency of their usage: for example, the aorist created from the perfective verbs was more frequent in use than the one created from the imperfective ones, while the imperfect appeared to be created more often from the verbs with imperfective aspect.

The fourth comprehensive chapter, *Aspectul verbal în limba croată* [The Verbal Aspect in Croatian], approaches the theoretical system surrounding this category of the Croatian verb both from a lexical and a grammatical perspective. The binary aspectual pairs, the biaspectual verbs, the verbs without an aspectual correlative, their formation through derivation and the semantic value of the prefixes are thoroughly analyzed in the subchapter *Aspectul verbal – categorie lexico-gramaticale* [The Verbal Aspect – Lexical-Grammatical Category]. Clara Căpățînă provides detailed information on the imperfective-perfective opposition in the subchapter *Formarea perechilor aspectuale* [The Formation of Aspectual Pairs]. Consequently, the expression of the verbal aspect is related to the derivation of verbs from other verbs, the main way of manifesting this morphological mechanism being the processes of imperfectivization and perfectivization. Through imperfectivization, perfective verbs become imperfective ones, therefore, imperfectivization has a purely aspectual character, unlike perfectivization which is a grammatical phenomenon. The last subchapter, *Timp și aspect în limba croată* [Time and Aspect in Croatian], is dedicated to the temporal component which reflects the relationship between the time at which the linguistic communication process takes place and the time of the action of the verb. The theoretical principles are sustained with relevant examples for the usage of tenses in Croatian, such as the present, the aorist, imperfect, past, past perfect and the future.

The following chapter, *Problematica aspectului verbal în limba română* [The Problem of Verbal Aspect in Romanian], begins with the presentation of the most relevant works in which the existence or non-existence of this

category in Romanian constituted, based on scientific arguments, a subject of debate for many Romanian researchers. The subchapter *Verbele slave în limba română* [The Slavic Verbs in Romanian] brings to attention the influence of the Slavic languages on the Romanian language and, consequently, on the verbs that entered Romanian and, possibly, brought with them the category of aspect. The examples provided by Clara Căpățînă support the theory that the Slavic verbs created by prefixation do maintain in their form the category of aspect, but only with a lexical function and not a grammatical one.

The influence that the Slavic languages exerted on the Romanian verb is taken again into consideration in the subchapters *Aspectul verbal în graiul bănățean* [Verbal Aspect in the Banatian Dialect] and *Aspectul verbal în istroromână* [Verbal Aspect in Istro-Romanian], where the examples excerpted from these dialects are proof of the thesis that the prefixes of the borrowed verbs bring semantic value to the verb. Another significant subchapter entitled *Timp și aspect în limba română* [Time and Aspect in Romanian] approaches the components of the grammatical category of time in Romanian, namely, the correlation of the verbal action with the moment of speech and the aspect which is a secondary component and manifests itself only in certain situations. As a consequence, the verbal forms represent a collection of temporal, aspectual and modal features. After analyzing the relevant tenses in Romanian that express the past (imperfect, past simple, past perfect), the author supports the conclusion that the Romanian verbs do not actually have the opposition perfective-imperfective, and the derivational elements (prefixes and suffixes) used to create verbs only have a grammatical value.

The chapter *Modalități de redare a aspectului verbal din croată în română* [Ways of Rendering the Verbal Aspect from Croatian into Romanian] represents a detailed analysis in which in a contrastive manner examples taken from Croatian literary works are translated into Romanian, with the purpose of showing the verbal tenses that the Romanian language uses in order to render the Croatian verbs with imperfective or perfective aspect. A special attention is given to the rendering of the semantic value of the prefixes which is done predominantly by the use of adverbial phrases, a combination of two verbs or even with the help of subordinate clauses.

The conclusion reached by the author is in accordance with the purpose of the book. Clara Căpățînă concludes that in Romanian the Croatian verbal aspect is primarily rendered by the use of past tenses.

The researcher Clara Căpățînă dedicated her extremely well-documented work to the analysis of the most important traits of the verbal aspect in Croatian. The thorough selection of the examples, the conclusions that arise from their analysis make this monograph not only an interdisciplinary research, but also a very useful tool for the students and the specialists who want to understand how to better use and render the verbal aspect from Croatian in Romanian.

Camelia DINU

O ISTORIE A TRADUCERILOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ DIN SECOLUL AL XX-LEA – ITLR. VOLUMUL I. CUVÂNT-ÎNAINTE DE MIRCEA MARTIN. COORDONATORI MUGURAȘ CONSTANTINESCU, DANIEL DEJICA, TITELA VÎLCEANU, BUCUREȘTI, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, 2021, 1440 p.

DOI: 10.35923/AUTFil.60.25

Volumul *O istorie a traducerilor în limba română din secolul al XX-lea* (ITLR), I, aflat sub coordonarea specialiștilor Muguraș Constantinescu, Daniel Dejica și Titela Vîlceanu, reprezintă o contribuție însemnată în domeniul studiilor de traducere din spațiul românesc. Însușind 1440 de pagini, impozantul volum este rodul științific al unui număr impresionant de cercetători (115 colaboratori), care au fost angrenați în proiectul „O istorie a traducerilor în limba română – ITLR secolul al XX-lea – domenii literare și nonliterare”, coordonat de către prof. univ. dr. Muguraș Constantinescu și prof. univ. dr. Rodica Nagy, desfășurat în cadrul Centrului de Cercetări Inter Litteras al Facultății de Litere și Științe ale Comunicării de la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava. Proiectul își propune „să suplinească absența din cultura română” (p. 35) a unei istorii a traducerilor literare și nonliterare în limba română, care să cuprindă secolele XVI-XX, ceea ce, conform viziunii coordonatoarelor amintite, presupune o „cercetare complexă, de

mare amploare (7-8 ani, 4 volume)” (p. 35). Fără a fi considerată o cercetare exhaustivă de către autori, această istorie a traducerilor conține „o **istorie a contextelor** (social, politic, istoric, cultural, diplomatic etc.) (...); o **istorie a traducătorilor** și a ideilor lor despre actul traductiv; o **istorie a genurilor** și a subgenurilor literare prin care literatura română a evoluat de la o epocă la alta” (p 36), care vizează toate spațiile istorice românești (Moldova, Muntenia, Transilvania, Basarabia, Bucovina), precum și alte spații românofone. În linia descrisă de cercetările traductologice românești, adoptăm aceeași optică teoretică, socotind că o periodizare a istoriei traducerii românești, fără înscrierea acesteia în limitele istoriei limbii române literare, poate fi dificil de realizat, mai ales că traducerile, alături de creațiile literare originale, reprezintă fundamentul culturii române scrise. Ca urmare, dacă se ține seama de etapele istoriei limbii române literare (v. Șt. Munteanu, V. Țâra 1983: 54 *apud* Lungu-Badea 2015: 28-29), se consideră că o primă etapă a traducerilor din și în română ar începe în secolul al XV-lea (1485 – traducerea unui jurământ în latină după o redactare în limba română) și ar dura până în 1640, timp în care apar traducerile românești de factură religioasă ale *Tetraevanghelului* și *Apostolului* (1532), alături de *Catehismul de la Sibiu* (1544) (Lungu-Badea 2015: 28-29). Secolele care urmează stau sub semnul cultivării limbii române, al educării și al iluminării poporului și prin activitatea de traducere, apoi se vor concentra pe sincronizarea literaturii și culturii românești cu literaturile și culturile europene. În fapt, apreciem că unul dintre țelurile importante ale volumului recenzat a constat în racordarea studiilor de traducere românești la cele din afara spațiului nostru, mai ales că se amintește, bunăoară, de impresionantul proiect *Histoire des traductions en langue française*, apărut în patru volume.

Volumul de față este alcătuit din șase capitole, însoțite de o listă a autorilor, un cuvânt-înainte, un argument, o prezentare a volumului, mulțumiri, abrevieri și convenții, iar la finalul volumului se regăsesc prezentările proiectului ITLR în limbile engleză, franceză, germană, italiană, rusă și spaniolă, o listă de edituri și colecții, un indice de traducători și unul al autorilor traduși. Fiecare capitol conține o introducere, corpusul de studii, o secțiune *Exempla* și o bibliografie selectivă.

În *Cuvânt-înainte*, se pornește de la afirmația că „traducerea este un act general uman”, fiindu-ne „tuturor constitutivă” (p. 19-20), reiterându-se astfel afirmațiile de felul acesta: „omul este un «traducător»” Ivan Evseev (1983: 6), ceea ce în literatura de specialitate a primit denumirea de „*homo interpres*” (Kukkonen 2013). Conceput ca un studiu de sine stătător, în

această parte se abordează actul traducerii și al retraducerii, libertatea, creativitatea și performanța traducătorului, perenitatea traducerilor, marile traduceri, pentru ca, în final, să se sublinieze rolul major al traducerilor de a se constitui într-o „parte a literaturii lumii” (p. 32).

Capitol I (coord. Ovidiu Morar) conține un preambul necesar al situației traducerilor în limba română din secolul al XX-lea, sub raport cultural-istoric, mai ales că secolul vizat a succedat unei epoci de mari transformări sociale, politice și culturale. Astfel, în secolul al XIX-lea se năștea limba română literară, prin generalizarea utilizării alfabetului latin, prin uniformizarea principiilor fonetice și ortografice, prin familiarizarea cu literaturile europene prin traduceri și prin crearea unei „literaturi naționale” („Dacia literară”). Tot în această parte, se arată că în prima jumătate a secolului al XX-lea traducerile sunt motivate fie de ideologia legionară, fie de cea comunistă, la care se adaugă problema cenzurii, fapte care au determinat decuparea/mutilarea anumitor realități ale textului original – neconcordante cu aceste ideologii – sau au limitat pătrunderea unor texte ale autorilor străini, mai ales ale celor din literaturile franceză și engleză. Se vorbește, de asemenea, despre înstrăinarea sau naturalizarea elementului străin în traducerile românești. O secțiune importantă este dedicată literaturii minorităților etnice: germană, slovacă, maghiară, idiș și poloneză. Se continuă apoi cu dinamica traducerii literaturii destinată mentalităților și stilurilor de viață. Se prezintă edițiile bibliofile din peisajul editorial românesc și dinamica traducerilor romanului britanic și american din perioada post-comunistă. Se indică „instrumentele de lucru ale cercetătorului” precum *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice* (Seria întâi (1859-1918), Seria a doua (1919-1944), Seria a treia (1945-1964)), primul repertoriu bibliografic de acest fel, care reunește studii încadrabile domeniilor: critică și istorie literară, literatură universală și comparată, sociologia culturii, traductologie, stilistică și estetică. *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini și până la 1989* (2005), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România 1990-2000* (2017) și *Îndreptar pentru traducerea din limba română în limba spaniolă* (1980) sunt, de asemenea, incluse în instrumentarul necesar traducătorului-cercetător.

Capitolul al II-lea (coord. Sanda-Maria Ardeleanu, Alina Pelea) se concentrează pe statutul și condiția traducătorului și interpretului. Se menționează următoarele asociații profesionale ale traducătorilor: Filiala București – Traduceri Literare (FITRALIT) a Uniunii Scriitorilor din România, Asociația de Literatură Generală și Comparată din România (ALGCR), Asociația

Traducătorilor din România (ATR), Asociația Română a Interpreților de Conferință (ARIC) ș.a., majoritatea fondate la începutul secolului XXI. Înțelegându-se necesitatea formării specialiștilor în traducere, se înființează programe universitare specializate în traducere și interpretare la Facultățile de Litere de la București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara. Și instituțiile culturale contribuie la susținerea activităților de traducere: British Council România, Agence Universitaire de la Francophonie, Institutul Francez din România, Institutul Cervantes din București, Institutul Polonez de la București ș.a. În secțiunea *Traducători în cultura românească – tipologie și portrete*, sunt prezentați o serie de scriitori-traducători: Eugen Barbu, Otilia Cazimir, Mircea Ivănescu, Mihail Sadoveanu, Henriette Yvonne Stahl; traducători universitari: Andrei Bantaș, Ileana Cantuniari, Dan Duțescu, Petru Forna, Petre Grimm, Leon Levițchi, Irina Mavrodin, Valeriu Munteanu, Sanda Oprescu, Virgil Stanciu, precum și alți intelectuali: Radu Cioculescu, Micaela Ghițescu, Mihai Isbășescu, Pericle Martinescu, Alexandru Popescu-Telega, Antoaneta Ralian, Oliviu Gherman, Radu Tudoran, Constantin P. Popovici, Octav Stănășilă, Marin Sâmplescu, L. Stroja, Șerban Dragomirescu, Silviu Neaguț, George G. Potra, Mona Antohi.

În capitolul al III-lea (coord. Camelia Crăciun) se panoramează evoluția editurilor, colecțiilor de referință, revistelor culturale, antologiilor de traduceri, edițiilor filologice, edițiilor bilingve, în contextul literar-politic specific perioadei analizate.

În capitolul al IV-lea (coord. Muguraș Constantinescu) se sintetizează dinamica fenomenului traducerii literare și nonliterare, fie din perspectivă traductologică, fie din cea traductivă, fiind conectată la literatura de specialitate din alte culturi, în special la ideile promotorilor traductologi.

Capitolul al V-lea (coord. Iulia Cosma, Maria-Luiza Oancea, Andreea Maria Popescu) constituie un excurs analitic al traducerilor în limba română din scriitorii antici și medievali, care se încheie cu mai multe portrete ale unor traducători de excepție din literatura antică (greacă, latină) și medievală (franceză, italiană, spaniolă, portugheză, engleză, germană, nordică). *Exempla* conține portretele următorilor traducători: George Coșbuc, Eugen Tănase, Virgil Tempeanu, Romulus Vulpescu.

Capitolul al VI-lea (coord. Bianca Bican, Raluca-Daniela Duinea), compus din două părți (I) și (II), este o incursiune în traducerea și retraducerea poeziei din literaturile italiană, franceză, germană, maghiară, americană, hispanică, rusă și japoneză în spațiul românesc. Se scot în evidență ideile și reflecțiile contemporane despre actul traductiv și despre receptarea operelor traductive,

RECENZII

---

subliniindu-se adesea complexitatea transferului substanței ideatice a poeziei, precum și abilitățile deosebite ale traducătorilor de a reda structura stilistică, retorică și logico-sintactică a originalului. Traducătorii portretizați sunt Lucian Blaga, Aurel Rău, Eta Boeriu, Ștefan Augustin Doinaș, A. E. Baconsky, Petre Solomon.

Volumul de față – complex, dens și compozit – oferă cititorului o privire de ansamblu asupra istoriei traducerilor în limba română din secolul al XX-lea, constituind o sursă avizată de informare atât pentru specialiști cât și pentru publicul larg cultivat.

Referințe bibliografice:

EVSEEV, I. 1983: *Cuvânt-simbol-mit*, Timișoara, Facla.

KUKKONEN, P. 2013: *The translating and signifying subject as homo interpres and homo significans, Victoria Welby's concept of translation – a polyfunctional tool*, in „Semiotica”, vol. 196, nr.1-4, p. 261-282.

LUNGU-BADEA, Georgiana 2015: *Idei și metaidei traductive românești (secolele ale XVI-lea – al XXI-lea)*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Timișoara, EUV.

Elena BEJAN

ROXANA PAȘCA

TABUULLINGVISTIC – O ANALIZĂ PRAGMALINGVISTICĂ, CLUJ-NAPOCA, EDITURA MEGA, 2022, 311 p.

DOI: 10.35923/AUTFil.60.26

Lucrarea *Tabuul lingvistic – o analiză pragmalingvistică*, bazată pe o excelentă teză de doctorat, are o dublă contribuție în lingvistica românească: pe de o parte, tratează un subiect „tabu”, un subiect care poate fi considerat de către unii incomod, Roxana Pașca fiind printre puținii autori care

au realizat un studiu științific pe această temă, iar, pe de altă parte, îmbogățește una dintre cele mai noi ramuri ale lingvisticii – pragmalingvistica –, prin ampla analiză realizată trans- și interdisciplinar, aflată la confluența diferitelor domenii: „Demersul analitic are în vedere identificarea funcțiilor sociale, psihoafective și pragmatice ale tabuurilor verbale, prin corelarea informațiilor lingvistice (lexicale, semantice, pragmatice) cu parametri extralingvistici ai situației de comunicare” (p. 19).

Structurat în opt capitole, volumul debutează cu o secțiune de mulțumiri, în care gândurile autoarei s-au îndreptat cu recunoștință spre cei care, prin calitățile profesionale și personale ale Domniilor Lor, și-au pus amprenta atât asupra personalității ei, cât și asupra modului în care lucrarea a fost elaborată. Prefața cărții îi aparține coordonatoarei științifice a tezei, Daiana Felecan, cea care, cu pricepere și dăruire, a îndrumat pașii autoarei „pe cărări nebătătorite”. Calitatea lucrării este recunoscută prin atribuirea distincției *excellent* tezei de doctorat care stă la baza elaborării cărții, doamna profesor apreciind meritele cercetătoarei „într-o atare muncă de pionierat în domeniul de interes” și având convingerea că lucrarea „va deveni una dintre sursele de referință ale arealului investigat” (p. 18).

În capitolul întâi, sunt prezentate obiectul cercetării, motivarea alegerii temei, precum și unele precizări terminologice. Pentru început, autoarea specifică perspectiva din care a dorit să abordeze subiectul pentru a surprinde cât mai exact pluridimensionalitatea tabuului și își motivează alegerea prin paradoxul existent între complexitatea fenomenului și numărul redus al studiilor de specialitate dedicate acestuia. Valoarea lucrării rezidă în înțelegerea credințelor și a normelor unei comunități, a modului în care unele cuvinte dobândesc anumite semnificații, precum și a modului în care acestea sunt percepute și folosite de oameni.

Demersul științific este construit pe fundamente solide, socio-, pragma- și psiholingvistice (teorii, coduri), precum și pe studii de psihologie și antropologie. Este de remarcat atât diversitatea surselor informaționale, cât și varietatea materialului lingvistic supus analizei, cules prin diferite metode și din diferite surse: 551 de situații de comunicare și 246 de nume și etnonime, toate reale.

Capitolul al doilea abordează tabuul ca fenomen cultural, sociolingvistic și pragmatic, în primul subcapitol fiind tratat tabuul ca interdicție socială, iar în cel de al doilea subcapitol, ca interdicție verbală. Pornind de la etimologia termenului, se prezintă dimensiunea antropologică a conceptului care, la începuturi, nu se intersecta cu dimensiunea morală, ci cu pericolul social, cu teama de contaminare. Sunt prezentate primele tabuuri: viața sexuală,

indivizi (căpetenii și preoți) și cuvinte tabu (nume ale zeilor, morților și anumitor membri ai familiei). Dimensiunea psihologică a tabuului este explicată prin raportare la lucrările unor psihanaliști și filozofi; în societatea modernă, tabuul are și o dimensiune etică, vizând „puterea de constrângere asupra moravurilor oamenilor, sub influența conștiinței morale sau a imperativului categoric” (p. 32), marcată prin ambivalența: interdicție fixată în subconștient – dorința de încălcare a interdicției. Tabuul reprezintă și un instrument de control, generând un sistem de reguli care separă, la macronivel, o societate de alta, iar la micronivel, un individ de altul sau chiar marchează etapele evolutive ale fiecărei persoane în parte.

Tabuul lingvistic este tratat în detaliu; autoarea se oprește asupra definiției fenomenului de către cercetătorii din domeniul de expertiză, propunând apoi o definiție din perspectiva condiționării contextuale: „Tabuul lingvistic reprezintă acea reflectare verbală a unui comportament social, care restricționează utilizarea anumitor unități lexicale/expresii, convertindu-le în structuri verbale interzise. Procesul de tabuizare este determinat de un context extralingvistic (referențial) dat (variabil de la un spațiu cultural la altul), iar decodificarea corectă a încălcăturii tabuistice este dependentă de deținerea de către alocutor a competenței (expresive) corespunzătoare” (p. 35). Tabuul este clasificat după diferite criterii, oferindu-se exemple concrete, contextualizate, pe baza cărora au fost formulate concluziile. Funcțiile tabuului lingvistic sunt exemplificate și ele pentru a înlesni înțelegerea de către cititor a acestui fenomen complex.

Expresia lingvistică a tabuului este demonstrată prin trioul *eufemism* – *ortofemism* – *disfemism*², situațiile comunicative prezentate având menirea de a exemplifica diversitatea strategiilor lingvistice în funcție de contextul pragmatic și de scopul comunicării. Pentru a demonstra caracterul relativ al *alofemismelor*³, Roxana Pașca realizează o taxonomie a acestora după tipul și intensitatea reacției, explicând modul în care un eufemism devine, prin uzură semantică, disfemism.

Capitolul al treilea este consacrat tratării *disfemismului*. În urma cercetării documentelor de specialitate existente, fosta doctorandă remarcă numărul redus de studii pe acest subiect în literatura românească de specialitate. Descriind disfemismul drept un fenomen pragmalingvistic multifacțat,

² „[...] Locutorul conceptualizează diversele aspecte ale realității în forme lingvistice care atenuează forța ofensatoare (eufemisme), care, din contră, amplifică, la nivel cognitiv, imaginea tabuizată (disfemisme) sau care au caracter neutru (ortofemisme)” (p. 45-46).

³ „Alofemismele reprezintă lexeme diferite care denumesc același concept tabuizat, fiind ordonate din punct de vedere stilistico-afectiv de la eufemisme – punctul maxim pozitiv, la disfemisme – punctul maxim negativ” (p. 48).

care îmbracă forme lexicale vulgare, neconforme cu standardele socioculturale, autoarea include în această categorie atât imprecăția laică – insulta și obscenitățile, cât și imprecăția religioasă – blasfemia și blestemul. Cadrul de manifestare a disfemismului este impolitețea, care suportă diferite definiții și clasificări. Pentru a surprinde în totalitate aspectele disfemismului, autoarea accentuează dimensiunea afectivă a comunicării și, trecând de barierele lingvistice, sociale și istorice, caracterizează disfemismul din perspectiva emoționalității, pătrunzând pe terenul psihologiei. Prin exemple prezentate este descrisă tipologia situațiilor conflictuale care conduc la acte verbale disfemice, iar pentru fiecare element al unei situații conflictuale sunt propuse contexte comunicative atent analizate și explicate.

A doua parte a capitolului detaliază procedeele lingvistice de formare a disfemismelor: procedee lexicale și resurse stilistice; sunt identificate șase funcții ale disfemismelor și este propus un bogat material supus cercetării, un corpus veritabil, autentic, preluat din diferite surse online, unde comunicarea este dezinhibată, fiind sub protecția anonimatului.

În capitolul al patrulea, Roxana Pașca analizează o categorie disfemică ce este considerată drept o formă de interacțiune socială, apărând în contexte conflictuale și generând un blocaj comunicativ: *insulta* și *înjurătura*. Sunt identificate și prezentate, prin exemple elocvente, categoriile de marcatori lexicali ai insultelor atât la nivel morfologic, cât și stilistic; importanța contextului este reliefată, uneori, încadrarea sau neîncadrarea unui cuvânt/unei expresii în categoria insultei lăsându-se influențată de context (*păr scurt* vs *minte scurtă*).

Autoarea realizează o inventariere a clasificării insultei după diferite criterii, așa cum se regăsește în literatura străină de specialitate, conținutul capitolului venind în completarea acestor clasificări cu exemple concrete din mass-media românească. Astfel, sunt identificate insulte cu scop ilocuționar negativ – cu caracter ofensator – sau pozitiv – de marcare a apartenenței la un grup –, insulte nemotivate – care nu au scop ofensator, dar, din cauza interpretării eronate sau a neînțelegerii contextului, pot îmbrăca un caracter insultător. Reprezentativ pentru insulta nemotivată este discursul președintelui României din anul 2019, care dorea să evidențieze caracterul inoportun al vizitei prim-ministrului și al președintelui Camerei Deputaților de la acea vreme în Israel, dar care a generat o reacție negativă din partea comunității evreiești, aceasta simțindu-se ofensată pentru asocierea cu președintele Camerei Deputaților. Prin urmare, discursul președintelui este catalogat drept antisemit și acesta este nevoit să își ceară scuze de la respectiva comunitate.

În partea a doua a capitoulului al patrulea este investigată înjurătura, subclasă a insultei, act verbal expresiv, conotat negativ, întipărit în mentalul colectiv ca reacție la eșec. Înjurătura exprimă o stare psihică, în construcția ei fiind implicate variabile neurologice, psihologice și socioculturale. Aceasta este analizată sub aspect morfosintactic, stabilindu-se un tipar al înjurăturilor; în continuare sunt realizate taxonomii după diferite criterii, autoarea venind în completarea clasificărilor existente în domeniu cu alte tipuri de înjurături și cu exemple clare și reprezentative.

Capitolul este completat cu două studii de caz. În primul, *Muie PSD*, este analizată expresia folosită în protestele de la sfârșitul anului 2018, pentru a exprima nemulțumirea unei părți a populației la adresa Guvernului României de la vremea respectivă. Termenul provine din limba romani, având sensul de „gură”, și a pătruns în limba română cu aceeași semnificație, dar cu sens tabu, actualmente, fiind parte componentă a unor expresii, de asemenea tabuizate. Este impresionant modul în care autoarea prezintă evoluția termenului, de la utilizarea de către galeriile de fotbal, la pătrunderea lui în politica românească sub forma unui acronim, odată cu Alegerile prezidențiale din 2014, acesta ajungând să însușească întreaga revoltă a poporului român față de disfuncționalitățile clasei politice. Amploarea fenomenului, prin extinderea progresivă în diferite spații de manifestare, este demonstrată de cercetătoare prin diversitatea imaginilor din domenii ca: alimentație, agricultură, infrastructură și mijloace de transport, vestimentație și chiar în unele simboluri naționale. Chiar dacă expresia s-a dorit a fi uneori cenzurată ilegal, românii au dat dovadă de creativitate și au găsit modalități de evitare a cenzurii, prin folosirea simbolurilor unor aplicații sau utilizarea unor simboluri și cifre care înlocuiesc anumite litere, expresia putând fi cu ușurință subînțeleasă.

Al doilea studiu de caz tratează utilizarea termenului englezesc *fuck* în limba română, trecerea acestuia de la disfemism la automatism verbal. Deoarece este un cuvânt străin, acesta are o forță ilocuționară mai slabă în limba română, cunoscut fiind faptul că limbile străine au o rezonanță emoțională mai atenuată în comparație cu limbile materne, de aici, utilizarea termenului ca automatism verbal sau cu funcție de marcă a identității de grup. Autoarea analizează statutul morfosintactic al cuvântului în limba română, demonstrând prin exemple faptul că, uneori, schimbarea intonației determină exprimarea unor stări psihice diferite.

Capitolul al V-lea, *Tabuuri numinale*, reprezintă o cercetare onomastică pe baza dualismului *sacru – profan*. Tabuurile numinale sunt analizate din perspectiva ambilor poli ai sacralității: *demonicul* – prin interdicția de a numi diavolul și *divinul* – prin porunca biblică „Să nu iei numele Domnului

Dumnezeului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Lui!” (*Exod* 20: 7). Sunt cercetate succesiv tabuurile sacrului pozitiv, numele lui Dumnezeu ca binecuvântare, încălcările tabuului lingvistic prin profanarea sacrului: blasfemia, blestemul și tabuurile sacrului negativ – numele diavolului.

Autoarea realizează o amplă cercetare a subiectului: definește termenii, realizează clasificări și comparații din perspectivă istorică, prezentând referirile făcute la blasfemie în *Sfânta Scriptură* și în constituțiile unor țări și, totodată, realizează un tipar morfosintactic al acestora. Cu toate că blestemul, ca subclasă a blasfemiei, este considerat un act verbal depreciativ, ne sunt supuse atenției contexte comunicative în care acesta devine un marca-tor-stimul al relației afective dintre vorbitori. În structurile exclamative care invocă numele lui Dumnezeu, interjecțiile tabu ocupă un loc central. Se prezintă procesul prin care unități de nivel primar, ca substantivele *Dumnezeu*, *Isus*, *Hristos*, devin prin conversiune unități de nivel secundar – interjecții, pierzându-și conceptualizarea.

Dimensiunea negativă a sacrului este reprezentată de diavol, acesta contribuind la realizarea antitezei dintre bine și rău: Dumnezeu-diavol. Apelati-vele identificate în *Biblie* redau caracteristicile negative ale celui desemnat, iar în mentalitatea tradițională portretul diavolului este conturat *in absentia*, prin exerciții imaginative. Seria onomastică a diavolului utilizată în numeroasele locuțiuni și proverbe ale poporului român conturează portretul fizic și moral al acestuia. În geneza lumii, termenul avea un caracter sacru; trecând apoi printr-o etapă legendară tabuizată, ajunge, în cele din urmă, la de-tabuizare și desemantizare; la nivel lexical primește valoare interjecțională, făcând parte din diferite locuțiuni și proverbe, asemănătoare cu cele care invocă numele lui Dumnezeu.

Capitolul se încheie cu un studiu de caz despre prenumele de inspirație biblică între sacru și profan. Cercetătoarea analizează, pe de o parte, gradul de încărcătură tabuistică a numelor din *Biblie*, identificând motivele pentru care părinții atribuie copiilor nume cvasitabu sau nontabu, iar pe de altă parte, comunitățile religioase care utilizează cele mai multe prenume biblice și variația diastratică a tabuurilor numinale, aceasta din urmă fiind determinată de caracteristicile educaționale, sociale și culturale ale nominatorului: cu cât aceste caracteristici sunt mai limitate, cu atât nivelul tabuistic al prenumelor se diminuează. Gradul de tabuizare diferă, nu doar după criteriul diastratic, ci și după cel diatopic; în arealul hispanic și lusofon, numele *Jesús* este frecvent întâlnit, nefiind un termen tabu, motivația care stă la baza atribuirii acestui nume aflându-și explicația în faptul că actul de numire este considerat o

formă de respect și adorație față de sacru, spre deosebire de spațiul românesc, în care este considerat drept sacrilegiu, profanare a sacralului pozitiv.

Pentru a acoperi toate compartimentele de manifestare a tabuului, în capitolul al șaselea sunt prezentate tabuurile impurului, atât ale sexualității, cât și ale fiziologiei umane – prohibițiile: menstruația și excreția. „La nivelul lexicului, tabuurile fiziologiei umane își găsesc expresia în eufemisme, disfemisme și ortofemisme, în funcție de context și de locutori” (p. 209). Este interesantă inventarierea corpusului din sfera semantică a tabuurilor fiziologice umane, realizată de autoare pe baza teoriei metaforei conceptuale propuse de Crespo Fernández, inventariere care include domeniul țintă – ortofemismul, disfemismul și eufemismul utilizat, acesta din urmă fiind reprezentat de diferite expresii din domeniul țintă variat.

Roxana Pașca a investigat, din perspectivă pragmalingvistică, tabuurile lingvistice din spațiul românesc legate de menstruație, prin cercetarea corpusului extras din reclamele la produsele de igienă feminină derulate în ultimii 10 ani în media audio și video. Este analizată modalitatea de construcție a discursului publicitar pe diversele sale niveluri: limbaj verbal, paraverbal, nonverbal și extraverbal. Pentru a identifica factorii socioculturali care determină caracterul interdictiv, autoarea pune în balanță mentalitatea tradițională, care restricționează activitatea religioasă și casnică a femeii, și mentalitatea modernă, care încearcă o ușoară detabuizare a menstruației. Concluzia formulată în urma cercetării este că, în societatea modernă, atât la nivel comportamental, cât și la nivel lingvistic, femeia poate să-și mențină imaginea publică pozitivă, cu condiția să mascheze semnele fizice și psihice ale menstruației, care rămâne, totuși, un fenomen evaluat negativ de către societate.

Capitolul al șaptelea, *Corectitudinea politică și noile tabuuri lingvistice*, prezintă strategiile de substituție a unor acte verbale considerate ofensatoare față de unele categorii sociale, pentru a determina o sensibilizare a populației față de acestea. În scopul tocmai menționat, sunt propuse eufemisme care să înlocuiască tabuuri lingvistice actuale: *multiculturalism, diversitate etnică, religioasă și sexuală, feminism, rasism, holocaust*, însă, autoarea atrage atenția asupra pericolului de a folosi soluții superficiale care să se transforme în disfemisme ironice. În acest proces cu finalitate morală, este identificată, în mod paradoxal, posibilitatea apariției discriminării pozitive față de grupurile empatizate (prin accesul oferit acestora la unele servicii), dar cu afectarea populației majoritare, care ajunge să se simtă discriminată.

De mare interes este analiza raportului *etnonime* – nume de popoare convenționale – și *denominații etnice disfemice* – porecle etnice. Denominațiile

etnice disfemice sunt atribuite de populația majoritară unui grup etnic pe baza unor asemănări/deosebiri fizice sau comportamentale, religioase, culturale și au caracter ironic, satiric. Astfel, autoarea realizează o clasificare complexă a poreclelor identificate pentru anumite etnii, explicând semnificația termenilor și prezentând aspectele socioculturale care au stat la baza atribuirii lor. Analizând caracterul peiorativ al denumirilor etnice disfemice, cercetătoarea prezintă două situații antitetice: o primă situație în care un termen peiorativ, înregistrat în dicționare, nu este însoțit de o mențiune care să-i ofere un caracter negativ, și totuși comunitatea la care face referire îl percepe ca pe o ofensă⁴, solicitând redefinirea termenului, și o a doua situație, în care un termen peiorativ neutru, cuvântul țigan, primește o încărcătură semantică negativă în cuvinte derivate de la etnonim, în expresii, proverbe, bancuri, fraze clișeizate, prezentându-se o inventariere a acestora.

Ultimul capitol al volumului, *Concluzii*, sintetizează conținutul cărții, evidențiind rezultatele cercetării. Multitudinea de contexte comunicative adunate din domeniile vaste ale realității și numărul mare de termeni analizați cu pricepere și dăruire au condus la elaborarea unor concluzii originale, complete și deosebit de folositoare pentru cei care doresc să-și aprofundeze cunoștințele în acest domeniu.

Cartea elaborată de Roxana Pașca este de o mare complexitate și utilitate, atât prin tematica abordată, cât și prin modul în care autoarea a desfășurat cercetarea și a structurat lucrarea, consultând anterior un vast material de specialitate, cu precădere din bibliografia străină, dar, neomițând nici studiile românești din domeniul de expertiză. Diagramele, tabelele, simbolurile și imaginile inserate oportun vin în completarea și ușurarea înțelegerii tabloului informațional al volumului. De remarcat este modul în care, în permanență, informațiile prezentate au fost extrase din variate contexte de comunicare clare, autentice, ușurând lectura oricărui cititor, chiar fără cunoștințe în domeniu, făcând din cartea Roxanei Pașca o lucrare ce menține vie atenția în parcurgere și trezește interesul cititorului pentru pragmalingvistică.

Tünde Emese ȘTERȚA

⁴ Vezi cuvântul *jidan* în DEX 2009 și în DEX 2016.

**Rusistica universitară timișoreană la 65 de ani
(1957-2022)**

DOI: 10.35923/AUTFil.60.27

Facultatea de Filologie din Timișoara din cadrul Institutului Pedagogic al Universității de Vest ia ființă în anul 1956, iar la un an după aceasta este înființată secția de limba și literatura rusă, care funcționează, în acel moment, împreună cu secția de limba și literatura română și cu cea de limba și literatura germană. Colectivul de cadre didactice care a pus bazele rusisticii la Timișoara a fost reprezentat de către Ioana Nicolau, Alfred Heinrich, Galina Cernicova și Cezar Apreotesei, cărora li s-au alăturat Marin Bucă și Theodor Trâpcea, în anul 1958, veniți de la Catedra de limba și literatura română.

De-a lungul celor 65 de ani de existență a rusisticii universitare timișorene, la specializarea Limba și literatura rusă au predat peste 20 de cadre didactice. În această perioadă, profesorii de la Catedra de limba și literatura rusă – dascăli dedicați și formatori de excepție – au fost preocupați de alcătuirea unui fond de carte universitară, publicând intens cursuri și manuale universitare, volume multigrafiate, caiete de seminar, dicționare și alte instrumente lexicografice, care au contribuit la îmbunătățirea procesului de formare educațională și profesională a studenților. Această activitate laborioasă poate fi prezentată schematic și selectiv astfel:

- ◆ manuale și cursuri universitare, caiete de seminar (domeniul limba rusă contemporană și istoria limbii literare ruse): Ivan Evseev, *Limba rusă contemporană. Fonetica și fonologia* (1970); *Limba rusă contemporană. Lexicologia* (1974); Ivan Evseev (coord.), *Limba rusă contemporană* (1982); Ivan Evseev și Bujorel Ispas, *Limba rusă contemporană. Morfologia. Caiet de seminar* (1981); Gabriela Haivas, *Limba rusă contemporană. Sintaxa* (1976); Marin Bucă și Ivan Evseev, *Limba rusă contemporană. Morfologia* (1977); Marin Bucă, *Gramatica istorică a limbii ruse* (1970), *Istoria limbii ruse literare* (1971); Marin Bucă și Galina Cernicova, *Gramatica practică a limbii ruse* (1980); Galina Cernicova, *Limba rusă. Culegere de texte și exerciții pentru anul I (I-II, 1969-1970)*, *Curs audiovizual de limba rusă* (1976); Ecaterina Fodor și Marin Bucă,

- Gramatica comparată a limbilor slave* (1972); Marin Bucă și Jiva Milin, *Gramatica limbii ruse. Sintaxa propoziției. Curs practic* (1979); Richard Sârbu și Bujorel Ispas, *Elemente de intonație a limbii ruse* (1968); Richard Sârbu, *Gramatica practică a limbii ruse*, vol. II, *Verbul* (1980); Richard Sârbu și Marin Bucă, *Limba rusă contemporană. Culegere de exerciții*, vol. II, *Sintaxa, lexicologia* (1970); Ametista Ivaniuc, *Idiomatice limbii ruse. (Exerciții practice)* (1976); Galina Cernicova și Maria Király, *Gramatica practică a limbii ruse. Anul IV de studiu* (1981); Maria Király, *Stilurile funcționale ale limbii ruse contemporane* (1999); Maria Andrei, *Aspecte teoretice și practice ale lexicului rus* (2000), *Probleme de sintaxa limbii ruse. Tipuri de relații sintactice între subiect și predicat în propoziția bimembră* (2008) ș.a.;
- ◆ manuale și cursuri universitare (domeniul literatura rusă): Alfred Heinrich, *Istoria literaturii ruse* (vol. I-III, 1972-1976); Ilie Ladislau-Gyurcsik, *Istoria literaturii ruse (secolele X-XVIII)* (1979); Traian Nădăban, *Istoria literaturii ruse vechi* (1975), *Istoria literaturii ruse sovietice* (1979), *Prelegeri de literatura rusă a secolului XX (A. Voznesenski, V. Rasputin, V. Șukșin)* (1991) ș.a.;
  - ◆ cărți și manuale (domeniul cultura și civilizația rusă): Galina Cernicova, *Curs de civilizație rusă și sovietică* (1977) (primul manual universitar de acest fel din țară); Valentin Moldovan, *Istoria culturii ruse* (2001) ș.a.;
  - ◆ manuale și cursuri universitare (domeniul didactica limbii ruse): Teofana Corobceanu-Botez și Galina Cernicova, *Îndreptar pentru practica pedagogică* (1974), Maria Király, *Probleme de metodica predării limbii ruse* (1978) (primul manual universitar de acest fel din țară), *Studii de didactica limbilor moderne* (1998), *Aspecte teoretice și practice ale predării limbii ruse în școală* (1998); Maria Andrei, *Probleme de teoria textului. Textul didactic* (1999) ș.a.;
  - ◆ cărți (domeniul studiilor de traducere): Valentin Moldovan, *Teoria și practica traducerii* (1995), *Teoria traducerii artistice* (2000);
  - ◆ manuale și glosare (domeniul limba slavă veche): Pavel Rozkoš, *Lecții de paleografie și limba slavă veche* (1978); Theodor Trâpcea și Jiva Milin, *Limba slavă veche și slavonă (texte și glosar)* (1971); Theodor Trâpcea, *Manual de limba slavă veche* (1972); Richard Sârbu și Marin Bucă, *Slava veche și slavona românească* (1990);
  - ◆ dicționare: *Dicționar de sinonime rus-român*, partea I (sub redacția M. Bucă), partea a II-a (sub redacția M. Bucă și I. Evseev), (1968; ediția a 2-a, 1972); Marin Bucă (red.), *Dicționar de antonime al limbii ruse* (1972; ediția a 2-a, 1980); Marin Bucă și Ivan Evseev (red.), *Dicționar tematic rus-român* (1975), Marin Bucă și Ivan Evseev (red.), *Lexicul fundamental al limbii ruse* (1980) ș.a.;

- ◆ cursuri, dicționare (domeniul limbaje specializate): Cezar Apreotesei, *Limba rusă pentru facultățile institutelor agronomice* (în colab.) (1965); Vasile Simionese, *Limba rusă pentru Facultatea de Matematică – Mecanică* (1973), *Dicționar de matematică român-francez-englez-rus* (1977), *Limba rusă. Curs practic pentru Facultatea de Electrotehnică* (1982), *Limba rusă. Curs practic pentru Facultatea de Mecanică* (1988), *Limba rusă. Curs practic pentru Facultatea de Tehnologie Chimică* (1993); Jiva Milin, *Limba rusă pentru studenții Facultății de Științe Economice* (1980); Valeria Nistor, *Limba rusă modernă. Culegere de texte pentru facultățile nefilologice* (I-II, 1991-1992) ș.a..

Efortul susținut al colectivului de profesori rușiți s-a îndreptat nu numai spre crearea materialelor necesare desfășurării optime a activității didactice universitare la specializarea de limbă și literatură rusă, ci s-a concentrat și spre cercetarea științifică în diverse domenii ale limbii române precum lingvistica generală, semantica, semasiologia, lexicologia, folclorul, mitologia, simbologia, dialectologia, lexicografia, concepându-se astfel cărți de anvergură, studii de referință și dicționare esențiale în peisajul cultural-lingvistic românesc. Ilustrăm selectiv: Ivan Evseev, *Semantica verbului* (1974), *Cuvânt – simbol – mit* (1983), *Simboluri folclorice* (1987), *Jocurile tradiționale de copii. Rădăcinile mitico-rituale* (1994), *Componenta mitologică a vocabularului românesc* (1999), *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale* (1994), *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească* (1998), *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale* (1999), *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale* (2007); Ivan Evseev și Marin Bucă, *Probleme de semasiologie* (1976); Ivan Evseev și Vasile Șerban, *Vocabularul românesc contemporan* (1978); Richard Sârbu, *Antonimia lexicală în limba română* (1977), *Texte istroromâne și glosar* (1987; ediția a 2-a, 1992); Richard Sârbu și Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar* (1998); Maria Andrei, *Antroponimia și conotația lingvistică* (1998); Valentin Moldovan, *Omonimia și polisemia. Limite și interferențe* (1999); Marin Bucă, Ivan Evseev, Francisc Király, Dumitru Crașoveanu, Livia Vasiluță, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române* (1978); Marin Bucă, *Dicționar de epitete al limbii române* (1985), *Mica enciclopedie a gândirii aforistice românești. Aforisme, maxime și cugetări despre fericire* (1995), *Dicționarul tematic al limbii române. Omul* (2000), *Dicționar de metafore* (2003), *Enciclopedia gândirii aforistice românești* (2006), *Marele dicționar de expresii românești* (2014); Marin Bucă și Onufrie Vințeler, *Dicționar de antonime al limbii române* (1990);

EVOCĂRI

Marin Bucă și Mariana Cernicova, *Dicționar de câmpuri frazeologice* (2015) ș.a.. O mențiune aparte se cuvine Ametistei Ivaniuc care publică studii importante pentru domeniul frazeologiei românești, mai ales că la acea dată frazeologia încerca să devină un domeniu de cercetare de sine stătător: *Contribuții la studiul variantelor unităților frazeologice*, AUT, VIII (1968), *Forma internă: criteriu în studierea confruntativ-tipologică a resurselor frazeologice*, AUT, XV (1977).

Rezultatele științifice obținute au fost publicate, de asemenea, în reviste de specialitate ca: „Probleme de filologie rusă”, „Probleme de filologie slavă”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Romanoslavica”, „Analele Universității din Timișoara”, „Cercetări de lingvistică”, „Caiet de semiotică”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Filologie rusă”, „Folclor literar”, „Limba română”, „România literară”, „Orizont”, „Revista de etnografie și folclor”, „Convorbiri literare” ș.a. Studiile întreprinse, novatoare prin concepție și aplicație, sunt preluate de-a lungul timpului de numeroși cercetători, români și străini. Toate acestea demonstrează aportul substanțial la dezvoltarea lingvisticii și culturii al acestui colectiv universitar.

Personalități de seamă ale filologiei, nume-reper în istoria facultății noastre, precum și în istoria domeniilor de interes pe care au ales să le cerceteze, numele profesorilor noștri stă înscris în galeria specialiștilor de prestigiu la nivel național și internațional, în enciclopedii și dicționare: *Sovremennye zarubežnye lingvisty. Bibliografičeskij spravočnik*, Moscova, 1981; Ju. N. Karaulov și Arto Mustajoki (red.), *Who's who in Russian Linguistics*, Helsinki, 1994; Aquilina Severin și Diana Zărie, *Scriitori și lingviști timișoreni (1945-1999). Dicționar biografic*, Timișoara, 2000; A. N. Judakin, *Slavjanskaja enciklopedija. Teoretičeskoe, prikladnoe i slavjanskoe jazykoznanie*, Moscova, 2005; Ioan Munteanu, Rodica Munteanu, *Universitatea de Vest din Timișoara*, Timișoara, 2005; Alexandru Ruja (coord.), *Dicționar al Scriitorilor din Banat*, Timișoara, 2005; *Romanian Who is Who – Enciclopedia Personalităților din România. Biografii contemporane*, 2013 (Romanian Biographic Institute). Totodată, reamintim faptul că Ivan Evseev, eminent cărturar, a obținut „Premiul Național Ethnos” cu lucrarea *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească* (1998), apoi în anul 1999, după apariția lucrării *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, i se acordă „Premiul Opera Omnia de excelență științifică în domeniul științelor socio-umane”, fiind singurul cadru didactic din Universitatea de Vest care beneficia, la

acel moment, de un asemenea premiu, iar în anul 2002 primește titlul onorific *Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Cavalier*, din partea Președenției României.

Încheiem această creionare sumară a activității didactice și științifice a colectivului universitar timișorean al rusiștilor cu speranța că vom reuși să ne adaptăm în continuare la cerințele învățământului superior și, mai ales, că vom putea păstra tradiția filologică și didactică instituită de predecesori.

Referințe bibliografice:

MILIN, J. 2007: *Slavistica universitară timișoreană (1957-2007)*. Dicționar biobibliografic, Timișoara, EUV.

Daniela GHELTOFAN

Imprimat la
Tipografia Universității de Vest din Timișoara
Calea Bogdăneștilor nr. 32A
300389, Timișoara
E-mail: editura@e-uvt.ro
Tel.: +40 256 592 681